

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Manuale Parochorum, De Plerisque Functionibus, & Obligationibus, ad Parochias, Parochos & Parochianos attinentibus

Engel, Ludwig

Salisburgi

Cap. 3. De Vsuris.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40922

satio, quia juramentū recipit interpretationem ex mente paciscentiū, & præcipuè ejus, qui illud sibi curat præstari. *c. quacunq; arte 22. q. 5 Quacunq; arte, verborū quisq; iuret, ait D. Greg. Deus tamen in hoc accipit, sicut ille qui juratur.* Sed si obligatio sit prius contracta, & ab altero non ignorata, utique mens fuit ejus qui juramentum procuravit, non fictam, sed veram realem solutionem sibi fieri: nam aliàs plerumque frustra exegisset juramentum *de solvendo*, cum solutio compensatoria per viam retentionis fuerit in sua propria potestate, ut vel parū consideranti parebit. Altero autem casu procedit compensatio tanquam non prævisa, & ideò juramento non exclusā, sed in natura solutionis comprehensa. nisi fuerit talis obligatio, quæ potuit tempore juramenti prævideri, sicut est casus *in d. c. ad nostram*. Effet hic ansa *de restrictionibus mentalibus* aliquid dicendi, † an & quando licitæ sint, ac à perjurio excusent, sed in aliam occasionem differimus, videatur Nav. *in Can. humana aures. 22. q. 5. Sanch. lib. 3. mor. cap. 6. Laym. in Theol. lib. 4. r. 3. c. 13. & c. 14. n. 7. Zoël. ad tit. decret. de jurejur. n. 85.* ubi ex magna causa amphibologicum sermonē à mendacio & perjurio excusant.

CAPUT III.

De Usuris.

Materiam Usurarum ad cognitionem Paro-
chi spectare tum ratione peccati, tum ra-
tione

tionem Ecclesiasticæ sepulturæ, & cautionis ab usurarijs de restituendis usuris in articulo mortis per Parochos exigendæ, *juxt. c. 2. de usur. in 6. superius in p. 4. c. 3. sub n. 20.* insinuatam est, placuit proinde etiam hanc Manuali Parochorum superaddere.

§. I.

Quid sit Usura, ac quo Jure prohibita?

SUMMARIUM.

1. *Usura quid?*
  2. *Usura propriè tantum in mutuo committitur, si pro eo aliquid temporale pretio æstimabile exigatur.*
  3. *Usura quidem requirit pactum, sed id aliquando est implicitum.*
  4. *Usuræ quædam licite, seu compensatoria lucri cessantis, aut damni emergentis.*
  5. *Usuræ jure divino, naturali, & humano prohibite.*
  6. *Qua ratione Deus concesserit Judæis fasus cum gentibus exercere.*
  7. *Explicantur alij textus Scripturæ.*
  8. *Cur Usuræ etiam jure naturali prohibite.*
  9. *Sub nomine mutui potest aliquando latere alius contractus licitus.*
  10. *Usuræ non possunt aliquâ lege permitti.*
  11. *Peccant graviter contra Justitiam, qui Judæis vel alijs exercitium usurarum concedunt.*
  12. *An peccet debitor solvendo usuras?*
- U** *Usura apud Latinos usum vel potiùs & magis accommodè ad sensum hujus loci fructuum*

Etum & utilitatem ex usu rei provenientem significat, veluti Cicero in Verrem: Cur pyratibus, ait, lucis usuram dedistis? Et idem de senectute: Terra inquit, nunquam sine usura reddit, quod accepit. Verum ad præsentem materiam varias usurae descriptiones, & definitiones adferunt interpretes, ex quibus omnibus sequentem colligo & definio, usuram esse, quicquid ex mutuo temporale, & pretio aestimabile per pactum lucri causa sorti seu debito principali accedit. consideremus singulas huius definitionis particulas.

Dico I. Ex mutuo: nam usura proprie tantum in contractu mutui communiter per textum & DD. communiter in c. 1. 14. q. 3, sicuti & sententia Christi paulò post citanda de solo mutuo loquitur. Est enim mutuum ex sua natura contractus gratuitus, ubi regulariter sufficit, pecuniam mutuo acceptam sine alio additamento mutuanti reddere. In alijs verò contractibus, ut in emptione, venditione, permutatione, locatione & similibus, potest quidem committi dolus vel iniquitas habens annexam obligationem restitutionis, ut si res carius justo pretio, ut vitiosa vendatur &c. sed non usura proprie dicta, adeoque nec ibi poenae specialiter contra usurarios latae locum habent, nisi quatenus aliquando palliatum mutuum continent, prout ista omnia in hoc, & sequenti §. magis declarabimus.

Dico II. Temporale; si enim paciscaris cum mutuuario, ut præter restitutionem pecuniae mutuatæ teneatur tibi conferre beneficium Ecclesi-

fiasticum, vel dare rem aliam spiritualem aut sacram, potius *simonia* quam *usura* commissa dicitur.

Dico III. *Pretio estimabile*, unde quamvis de Jure Civili usura proprie in pecunia numerata consistere videatur. *l. eos. 26. §. 1. Et passim C. de usuris. Panorm. ad rub. hujus tituli n. 4.* de Jure tamen Canonico (quod circa usuras tanquam in materia peccati & conscientiae praevallet juri Civili) usura censetur, licet res aliae, quam pecunia ultra sortem à mutuuario exigantur, ut v. g. certam quantitatem frumenti solvat, & certas operas praestet, ut adionem quam contra mutuante[m] habet, remittat &c. *cap. 2. Et 3. causa 14. q. 3.*

Notanter autem loquor, si talia ultra capitale mutuatum exigantur, nam si, quod aliquando fieri solet operario vel opifici volenti à te mutuare pecuniam, eandem tribuas cum pacto, ut is nullam quidem pecuniam restituat, sed pro ea operas praestet, vel opus aliquod conficiat, non erit usura, sed contractus licitus, atque idem, ac si operatio mercedem anticipato dedisset, dummodò operæ praestitæ non plus aestimentur, quam pecunia numerata.

3 Dico IV. *Per pactum*: id est, ut mutuarius ex obligatione contracta teneatur aliquid ultra sortem principalem mutuanti solvere, quare secus est, si mutuarius propria sponte ex liberalitate vel gratitudine mutuanti aliquid tribuat, prout in simili de simonia dicitur, non esse

esse simoniam, si pro re spirituali absque præcedenti pacto aliquid liberaliter oblatum accipiat. si enim mutuarius posset cuicumque alteri res suas donare, cum quilibet rei suæ moderator sit & arbiter, *l. in re mandata C. mandati* sanè mutans qui ei mutuando beneficium præstat, non debet esse deterioris conditionis, ut minus pro beneficio liberè oblatum accipere nequeat, cum naturalis ratio hominibus obligationem *antidoralem*, seu reciprocae gratitudinis ergò benefactores imponat.

Interim tamen quia *antidoralis* obligatio ordinariè tantum moralem honestatem, non juris vinculum, aut actionem vel exactionem inducit, neque obligat ad certam & determinatum gratitudinis actum in specie, sed ad aliquam gratitudinem in genere, ideo non auderem à peccato usuræ, saltem *mentalis* excusare illos, qui liberalitatem & gratitudinem non tam expectant, quàm extorquent, & indigentibus hominibus non aliter mutant pecunias, quàm sub spe promissionis, & etiam exactione largæ remunerationis. Id quod satis probat textus *in c. consuluit. 10. X. de usuris.* ubi Pontifex usurarium judicat illum, qui (utimur verbis ejusdem cap.) *non aliàs mutuo traditurus è proposito mutuam pecuniam credit, ut licet omni conventionem cessante plus tamen sorte recipiat.* Sunt tamen nonnulli qui cum *Les. de justitia & jure l. 2. c. 20 n. 34. & 56.* hunc textum exponant de eo casu, quando non sub ratione gratitudinis,

dinis, sed sub ratione justitiæ & obligationis civilis aliquid ultra sortem exigitur: hæc tamen interpretatio non videtur textui generaliter & sine tali distinctione loquenti satis convenire, nam obligatio civilis & justitiæ, cum ex ipso contractu mutui, utpote gratuiti, esse nequeat necessariò ex conventionem & pacto accedente, esse deberet, Pontifex autem supponit omnem conventionem, quæ obligationem civilem inducat, abesse, & in eo magis se fundat, quòd mutuans non velit aliter mutuare, quàm ut aliquid ultra mutuatam pecuniam quocunque deinde titulo vel colore sive justitiæ, sive gratitudinis, à mutuatario recipiat. Idque confirmatur *ex c. 2. vers. alij & c. 3. vers. si quis causa* 4. q. 3. ubi SS. PP. *donativa & munuscula* (intellige, non liberà sponte oblata, sed exacta) à debitoribus recipientes usurarios reputant; *munuscula* autem & *donativa* utique rationem justitiæ non habent, sed remunerationis.

Ratio autem fundamentalis mihi videtur, quòd usura principaliter prohibita sit, ob gravamen indigentium, qui spe recipiendæ pecuniæ cum suo detrimento quælibet pacta etiam facilè ineunt. Est verò etiam gravamen indigentium, si sciant, se pecunias aliter obtinere non posse, quàm si liberaliter donent mutuanti non sine damno suarum facultatum, tales proinde donationes in effectu parùm differunt à pactis propriè usurarijs, quia utrinque lucrum ex mutuo est, non voluntate libera da-

tum;

tum, sed necessitate recipiendæ pecuniæ extortum. Quare cum dicimus usutam tantum ex pacto esse, ita explicari debet, ut sit ex pacto vel etiam ex tali actu, qui pacto saltem tacito æqui valeat. atque hanc nostram sententiam docet Syll verbo *usura. §. 1. n. 1. & 2. Cov. variarum resolut. libro 1. c. ult. n. 4. & Navar. in commentario de usuris notabili. 10.*

Dico denique, *lucris causa*; & quidem hoc lucrum debet esse ex mutuo tanquam fructus pecuniæ mutuatæ, non verò ex alia causa prorsus à mutuo separata,

Ideo non erit usurarius censendus Dominus vel Parochus, qui colono vel parochiano mutuo dat frumentum pro semine, aut pecunias pro emendis rebus ad culturam agri necessarijs ea conditione, ut tanto diligentius, & sine diminutione pensionem annuam pro locato prædio rustico, aut decimas persolvat; quia istæ pensiones & decimæ debentur ex alia causa quàm ex mutuo, scilicet ex contractu locationis & jure parochiali.

Item neque ille lucrum capit, sed suum consequitur, adeoque & ab usura immunis est, qui debitori novum mutuum præstat, eo pacto, ut id una cum vetere debito tanto citius sibi restitatur, *Henric. Canis. de usuris. c. 1. n. 6. arg. c. 1. in fine de usur.*

Prætereà aliquando à mutuatario aliquid exigipotest ultra sortem per modum *interesse*, & *compensationis*, quando scilicet sua interest, pecuniam

cuniam

cuniam non dari mutuo. Unde DD. communiter & rectè usuras dividunt, quòd aliæ sint merè *lucratoriae*, & propterea illicitæ; aliæ verò *compensatoriae*, & licitæ. Atque hoc interesse creditoris ob quod fit compensatio, rursus duplex constituunt: Unum quod vocant *interesse lucri cessantis*, & alterum, *interesse damni emergentis*. Interesse *lucri cessantis* dicitur, quando creditor ex pecunia potuisset alibi honestum lucrum sperare, ut si eandem mercaturam emendis prædijs, aut redditibus annuis applicasset &c. & nihilominus neglecto illo lucro in gratiam amici mutuum dederit, quo casu non iniquè aliquid ultra sortem petit creditor, ne officium suum, & beneficium alteri præstitum sibi damnosum sit. *L. sed si quis. 7. ff. quemadmodum testam. aper.* Quamvis autem And. Gail. *lib. 2. observ. 6. n. 2.* ex praxi Camerae Imperialis non videatur admittere *interesse lucri cessantis*, nisi in mercatore solito negotiari: communis tamen opinio est in contrarium, teste Canisio dicto *c. 1. n. 8. Navar. in Man. Confess. c. 18. n. 211.* nam eadem æquitatis ratio; quæ facit, ut mercator æstimare possit carentiam lucri, etiam in alijs hominibus militat, dummodo quantitas *interesse* hujus arbitrio boni viri æstimetur, & consideretur, lucrum speratum potuisse varijs ex causis & accidentibus incertum fuisse.

Interesse *damni emergentis* appellatur, quando creditor propterea aliquid exigit à debitore, quòd

quòd ob mutuam pecuniam ipse non tantum lucro caruerit, sed insuper damnum aliquod in rebus suis passus sit, ut quia ob defectum pecuniae domus non restaurata corrui; vel quia mutuavit frumentum, & cum id suo tempore non redderetur, creditor interea coactus fuit alibi cariori pretio frumentum emere &c. Ubi sanè debitor gravari non debet, ut creditorem indemnem seruet, ne alteri per alterum iniqua conditio inferatur. *l. non debet. ff. de R. l. & beneficium creditoris sibi ipsi damnosum sit. De utroque hoc interesse lucri cessantis & damni emergentis, textus est expressus in l. 3. §. ultimo De eo, quod certo loco. l. unica C. de sententijs, quæ pro eo quod interest &c. Utrum autem interesse lucri cessantis, & damni emergentis in pactum deduci possit, aut peti, etiam si debitor in mora non fuerit, & nunquam pro solutione interpellatus, in §. sequenti dicemus, ubi sæpius de hac materia mentio incidet.*

Post explicatam usuræ definitionem restat, ut videamus quo jure usuræ prohibitæ sint. Et in primis contra Carol. Molinæum in tractatu de commercijs. 7. §. II. pro certo tenendum est, usuras etiam juxta moderationem Juris Civilis exercere, esse peccatum, ita ut qui contrarium pertinaciter asserere ausus fuerit, in eum, tanquam hæreticum, animaduerti debeat, juxta constitutionem Concilij Viennensis in *cl. mentina unica §. sanè h. tit.*

Etenim ex communi DD. sententia usuræ §
non

non tantum jure humano ecclesiastico, sed etiam divino & naturali prohibita sunt: prout id expressè affirmat Pontifex in c. 4. h. t. ubi dicit: quòd *usuras utriusque testamenti pagina detestetur &c.*

Quod igitur attinet ad Testamentum Vetus, habetur, *Deuter. 23. c. non sceneraberis fratri tuo* (id est, qui ejusdem fidei est, sicut Apostoli omnes Christianos appellarunt fratres, *Actorum 1. & 6. c.* & sæpius alibi) *ad usuram pecuniam nec fruges, nec quamlibet aliam rem.* Item *Ezechielis c. 18.* dicitur, *qui ad usuram non commodaverit, & amplius non acceperit, hic iustus est, & vita vivet.* Denique in *Psal. 14.* legitur, *eum habitaturum in tabernaculo Domini, qui ingreditur sine macula, operatur iustitiam, loquitur veritatem, & pecuniam suam non dedit ad usuram.* In Novo Testamento *Lucæ 6. c.* ait Christus, *benefacite, & mutuum date nihil inde sperantes,* hoc est, nihil ultra, quam dedistis, lucri causa recipientes.

- 6 Verum contra istos Scripturæ textus aliqua argumenta opponuntur, quæ breviter referemus & resolvemus. Primò in illo loco *Deuter. 23.* dictum est, *non sceneraberis fratri tuo, sed alieno*, ergo videtur consequens, usuras non esse malum intrinsecè, & jure naturæ prohibitum, aliàs Judæis à Deo non fuisset concessum usuras erga alienos sive gentiles exercere. Sicut extra bellum, & sine causa, non licet occidere gentilem & infidelem, cum occisio inno-
- cen-

centis intrinsecè & jure naturæ mala sit. & Duplicem adferri hujus objectionis solutionem, prima est, quòd Judæis olim concessum fuerit usuras exercere cum gentilibus ad vitandum majus malum, ne scilicet cum suis fratribus & Judæis id facerent: Sicut ex D. Tho. refert Canis. dicto c. 1. n. 22. Aliquando enim inter duo mala, quorum utrumque evitari nequit, tolerari potest minus malum ad vitandum majus. Non quidem approbando, sed dissimulando minus. Altera solutio, quæ magis mihi placet, est, quòd Deus Dominus universi omnes gentilium facultates, & terras tradiderit in potestatem Judæorum, proinde cum illas facultates potuissent gentibus per arma & bellum auferre, potuerunt etiam per usuras, sicut *Exod. 12. c.* eisdem Judæis concessum fuit, ut Ægyptios spoliarent vasis argenteis & aureis ac vestibus sibi commodatis. Quam interpretationem etiam probat D. Ambros: relatus in c. ultimo. causa 14. q. 4. Cui jure inquit, inferuntur arma, huic jure indicuntur usura, sine gladio se de hoste ulciscitur, qui fuerit usurarius exactor inimici. Est tamen advertendum, quòd hoc sensu & casu usura sumatur in generaliore significatione pro quolibet usu vel lucro, non in specie quatenus est pactum illicitum & malum intrinsecè; nam tunc usura peccatum est, quando ex sola causa mutui aliquid ultra fortem accipitur; secus verò, si ex alia causa à mutui separata, ut jure belli teste D. Amb. in d. c. ult. & multò magis jure do-

do.

dominij jam prius sibi à Deo addicti. Quem admodum etiam diximus, esse *usuras compensatorias*, in quibus ex causa *lucris cessantis vel damni emergentis* aliquid ultra sortem exigitur, quæ *usura* quidem dicuntur, sed *peccaminose* non intelliguntur.

7 II. Opponitur alius locus apud Lucam 19. c. ubi Dominus reprehendit servum, quòd pecuniam suam *non dederit ad usuram*. R. Per hanc parabolam Christum non approbare *usuras*, sed tantum referre factum hominum, eosque *commonere*, ut cum in istis *lucris terrenis & perituris* solliciti sint, multò magis debeant esse solliciti in fructu *bonorum operum*, & *lucro vitæ æternæ*. Sicut etiam de villico defraudante Dominum suum similis parabola apud eundem *Luca 16. c.* habetur.

III. Videtur, quòd ille textus *Luca 6. c. mutuum date, nihil inde sperantes*; sic accipiendus tantum de *consilio*, non autem de *præcepto* Evangelico. Quia *date mutuum* non est de *præcepto*, sed de *consilio & charitate*. R. Priorem partem hujus textus videlicet *mutuum dare* non esse quidem de *præcepto*, esse tamen partem alteram: *nihil inde sperantes*. Quod debet colligi ex textibus veteris Testamenti prohibentibus *usuras*, quos supra allegavimus. Nam Christus non venit *solvere legem, sed adimplere*, *Matth. 5. c.* Similis textus habetur *Psal. 75. Vovete, & reddite Domino Deo vestro*, ubi prius verbum, *vovete*, non est *præcepti*, sed *posterius*

sterius reddite. juxta illud Deuter. 23. Si nolueris vovere, absque peccato eris, quod autem semel egressum est de labijs tuis observabis, & facies; si cui promisisti Domino Deo tuo &c.

Quòd autem Jure naturæ, sive naturali ratione usura illicita sit, probat Covar. resolut. l. 3. c. 1. & cum eo communiter DD. hoc argumento, vel enim creditor capit licitum ex mutuo pro ipsa sorte, vel pro usu ejus? sed neutro modo citra iniquitatem potest lucrum capere. Non enim pro ipsa sorte, quia justitia commutativa, quæ in contractibus observatur, desiderat æqualitatem, & non permittit, ut pars contrahens plus reddere teneatur, quàm accipit. Ita in permutatione vel emptione pro equo valente in summo pretio centum florenos non potest accipi alius equus, vel quantitas pecuniaria centum imperialium. Similiter ergò & in mutuo pro centum florenis mutuo datis non licet accipere plus quàm centum florenos. Sed neque pro usu sortis lucrum peti potest, quia usus vel utilitas cujuslibet rei pertinet ad dominum, mutuarius autem efficitur dominus rei mutuatae (mutuum enim inde nomen accepit, quod ex meo tuum fiat. l. 2. ff. si certum petatur.) ergò ad mutuatarium & non ad mutuantem usus pertinet. Et cum mutuum tantum in pecunia, vino, frumento & similibus rebus usu consumptibilibus consistat, usus ejus à dominio separari non potest, L. hoc Senatusconsulto. in fine. ff. de usufructu earum rer. quæ usu consumuntur.

MAN. PAROCH.

T t

sum.

sum. Hinc est, quòd in contractu locationis si v. g. alteri per annum locem ædes meas, vel agrum meum magis quàm in mutuo aliquid peti possit ultra restitutionem domus vel agri, quia in hoc contractu locator manet dominus, & consequenter utilitas ex re sua à conductore percepta ad ipsum respicere debet. Præterea locatio est rerum talium, quæ permanentes usum & utilitatem adferunt, pecunia autem ex sua natura sterilis est, eiusque usus in exponendo seu abusu consistit. Quod & Aristoteles divina lege destitutus solo lumine naturæ agnovit, dum 1. *polit. c. 7.* ait: *Maximè præter naturam esse hunc acquirendi modum, ut in fœnore nummus nummum pariat.*

Si verò alicui istæ rationes nimis subtiles videantur, is apprehendat aliam, quam tradit Corasius *lib. 3. Miscell. c. 21. n. 7.* quòd uturæ ideò naturali æquitate inspecta illicitæ sint, cum absorbeant egentium fortunas, dum hi in necessitate constituti pecuniis à fœneratoribus sub quacunque lege acceptis tandem ad summam inopiam redigantur, nova semper debita contrahentes. Item quòd iniquum sit, actum charitatis & societatis humanæ, qui in mutui datione consistit, ad proprium lucrum & alterius damnum convertere. Unde si quis objecerit contra priores rationes, creditorem saltem aliqua ratione comparari posse dominium retinenti, sicut *qui actionem ad rem repetendam habet, rem in suis bonis habere videtur.* l.

ur. l. qui actionem. 15. ff. de R. 1. l. id apud se. 143. ff. de V. S. l. rem in bonis. 52. de acquir. rer. dom. Item quòd contractus ex conventionem partium etiam contra vel præter ordinariam suam naturam legem accipiant, *c. contractus. de R. 1. in 6. l. contractus. 23. ff. eod. tit.* sanè difficilis erit responsio, nisi juxta hanc posteriorem rationem dicamus, allegatas Juris regulas non procedere, si exinde proximus contra æquitatem & Christianam charitatem damnificetur; ita enim leges ex bono & æquo interpretari oportet, ut sint conformes illi generali Juris præcepto, *alterum non ledere. §. 3. l. de l. §. 1. l. placuit. C. de judic.*

Non relevat creditorem si dicat, se debere interim carere pecuniâ cum periculo, ne fortassis debitor planè depauperetur, & nunquam restituat, atque idè se non iniquè aliquid ultra sortem petere. Nam cum sit in arbitrio creditoris, an velit mutuare, nec ne, sola carentia pecuniæ quæ ex ipsius voluntate processit, non est justus titulus ad aliquid amplius exigendum, nisi sit conjuncta cum interesse *lucris cessantis vel damni emergentis*. Periculum verò amittendæ sortis aliquando quidem facit Jus, ut rectè aliquid præter sortem petatur, sicut in §. sequenti dicemus, sed id tunc demùm: si per pignora aut fidejussores non possit creditori satis cautum esse: debet quoq; cogitare, etiam retentam domi pecuniam non fuisse extra omniæ interitus periculum.

9 Deinde etiam hic obiter notari potest, si quis à te roget mutuam non causa necessitatis suæ, sed utilitatis quærendæ, volens honestam negotiationem instituere, prædia emere, & lucrum ac fructus ex hac pecunia quærere, poteris cum eo tale pactum facere, ut is præter pecuniam acceptam teneatur tibi aliquam partem lucri restituere & communicare, talis namque contractus in effectu est species societatis, contractus de Jure gentium liciti, in qua alter pecuniam, alter operam confert, §. 2. *Instit. de societate*. Imò sicut in multis contractibus *mutui* nomen non habentibus, cum gravamine tamen proximi initis, potest latere implicitum mutuum & usura, per ea, quæ tradentur in §. seq. ita, cum contrariorum eadem sit ratio, sub nomine *mutui*, præsertim à plebeis, & Jurium ignaris prolato, ubi proximi potius augmentum, quam damnum quæritur, potest subesse implicitus alius contractus societatis, emptionis, census &c. ut inferius ad fin. cap. dicemus.

10 Cæterum cum usura Jure divino & naturali prohibita sit, non potest ullo modo fieri licita, nec dispensatione Pontificis, qui non dispensat contra Jus divinum & naturale, c. *super eo. h. tit.* nec consuetudine, quia Jus divinum & naturale sunt immutabilia, §. *sed naturalia. Inst. de I. N. G. & C.* & diuturnitas temporis peccatum non minuit, sed augmentat: ac multitudo peccantium non parit peccato
patro-

patrocinium. *cap. ult. de consuetudine*: nec favore piarum causarum, videlicet ob utilitatem Ecclesiæ, pauperum, vel redemptionem captivorum, *dicto c. 4. h. t. c. 1. & seq. causa. 14. q. 5. Immolantis enim ex iniquo oblatio est maculata, & dona iniquorum non probat Altissimus. Eccles. 34.* nec denique ex legibus & statutis Principum ac Dominorum sæcularium, quia nec ipsi in materia peccati aliquid contra Jus divinum statuere possunt, *Clementina unica. h. t.*

Unde quamvis leges Civiles permiserint usuras personis illustribus, & negotiatoribus cum quadam moderatione, ut scilicet maximæ usuræ essent *duodecim pro centum*, idque solum in *favore nautico*, ubi periculum erat mutuantis; communes verò usuræ *octo, sex* vel etiam *quatuor pro centum*, sicut ex *l. eos. C. de usuris.* interpretatur *Less. l. 2. c. 20. n. 33.* has tamen leges non excusare à peccato (nisi quatenus interesse *lucris cessantis, vel damni emergentis, aut* iusta ratio periculi concurrat) contra *Carolus Molinæum* loco supra citato communiter sentiunt Catholici DD.

Sed iidem DD. concedunt, ad vitandum majus malum valere legem, quæ certum modum usuris statuat, non quod exinde usuræ licitæ reddantur, sed ne usurarij sub alio prætextu *lucris cessantis, damni emergentis, aut periculi,* nimium à debitoribus extorqueant. Prout hodie in Imperio passim usitatum est, *ut 5. pro 100.*

exigantur, quare qui secundum talem moderationem usuras exegerit, in foro externo, quantum ad poenas non censebitur usurarius, eo quod praesumatur, has usuras non esse mere lucratorias, sed compensatorias lucri cessantis vel damni emergentis, cum quilibet ex 100. facile annuatim possit s. lucrari, si pecuniam emendis praedijs aut alteri honesto negotio applicet.

Interim tamen, si pecunia revera apud mutuantem fuisset otiosa, & *nihil sua intersit*, eam mutuo dari, volunt plerique, talem in foro interno seu conscientia (ubi non ex praesumptione, sed ex veritate proceditur) haud esse immunem ab usura, praesertim si debitor necessitatis causa non lucri & utilitatis, sicut paulo superius diximus, pecuniam mutuam acceperit, videatur Henr. Canis. *de usuris. c. 1. n. 9.* ubi ex verbis Recessus Deputatorum Imperij Spirae celebrati Anno 1600. & a Rudolpho II. confirmati, demonstrat, Jure Imperii s. pro 100. tantum ex praesumptione *lucri cessantis* vel *damni emergentis* permitti.

II Præterea in *c. 1. h. t. in 6.* graviter, & sub censuris prohibet Pontifex, ne Christiani, praesertim Ecclesiastici, in suis terris alienigenas exercentes usuras habitare permittant: & mortaliter adversus Justitiae legem peccare Magistratus, ait Paul. Laym. *in Theol. morali. lib. 3. tractat. 4. c. 6. sub n. 4.* qui Judæis aut aliis, usurarum licentiam dant cum obligatione seu pacto magni tributi solvendi, ex hoc enim

enim cooperantur peccato usurarum, & inde fit, ut ad solvendum istud tributum Judæi vel alii usurarii usuras augere & pauperes magis opprimere cogantur.

Demum pro coronide hujus §. etiam in- 12
quirendum est, an non tantum creditor peccet exigendo usuras, sed etiam debitor eas promittendo? Negativa satis evincitur *exc. debitores*, 6. X. de *jurejuranda*, ubi dicitur, quod debitor, qui sub juramento promisit, solvere usuras, teneatur, hoc juramentum servare, quamvis potest a authoritate Magistratus creditor compelli debeat, ut usuras restituat. Unde subsumitur, obligatio, cui accedens juramentum validum est, & servandum, non est peccaminosa, quia juramentum cum peccato & contra bonos mores non est obligatorium juxta regulam 48. *juris. in* 6. sed huic obligationi, qua debitor promittit solvere usuras, potest accedere juramentum validum, & servandum, ergo &c. Et quidem quod debitor non peccet peccato usuræ, res per se clara est, neque enim ipse lucrum ex mutui quarit cum alterius gravamine, sed ipsemet gravatur, & alteri in re sua lucrum concedit. Tota verò difficultas est, an non peccet debitor tanquam complex & consentiens peccato creditoris? Nam si debitor usuras non promitteret, creditor exigere non posset, Apostolus verò *ad Rom. I. c. in fine* consentientes peccato æquiparat peccatum facientibus. Nihilominus dici potest, illum consensum

sum esse peccatum, qui non tam ex necessitate, quàm ex complacentia peccati procedit, vel qui est causa peccati in altero. At debitum promittens usuras nec habet complacentiam in peccato usurarum, vellet enim mutuum gratis accipere; nec movet creditorem ad usuras exercendas, cum is aliàs ita constitutus supponatur, ut sine uluris credere pecuniam nolit, sed necessitate magis accipiendæ pecuniæ consentit, veluti si latroni exigenti pecunias promittat, utique per hoc non dicitur peccaminosè in peccatum latrocinii consentire.

§. II.

De specialibus quibusdam Pactis an sint usuraria?

S U M M A R I A.

1. *An oporteat interesse in pactum deducere?*
2. *Propter periculum aliquando potest aliquid exigi ultra sortem.*
3. *Explicatur c. naviganti. de usuris.*
4. *Montes pietatis an usurarij?*
5. *Disputatio de pacto antichrysijs.*
6. *Pactum de retrovendendo an lititum.*
7. *Olla fortuna excusatur ab usura & ab iniquitate, non tamen expedit Reipul.*
8. *Venditor ob dilatam solutionem an possit pretium augere.*
9. *Sitne licitum emere chyrographa debitorum pro minori pecunia.*
10. *Examinatur prolixè contractus censualis.*

11. *In specie de censu personali, & qualiter differat à mutuo.*

12. *De Cambio, & ejus lucro.*

Queritur primò, an interesse lucri cessantis, I
vel damni emergentis possit à creditore statim tempore dati mutui in pactum deduci? Respondeo affirmativè, nam quod justè possum exigere, possum etiam in pactum & obligationem expressam deducere. Imò si creditor ab initio hoc interesse in pactum non deduxerit, ex postfacto non poterit id aliter ab invito debitore petere, quàm si debitor *in mora* fuerit, hoc est, si interpellatus à creditore (qui voluit alibi honestum lucrum quærere, vel damnum emergens præcavere) non solverit, aliàs enim debitor rectè excipiet, si seivisset, tanti creditoris ob mutuam pecuniam interesse, se vel pecuniam ab ipso non fuisse mutuam accepturum, vel certè interpellatum fuisse illicò soluturum, si tamen mutuum ad certum tempus contractum sit, tunc elapso illo tempore si debitor non solverit hoc ipso & sine alia interpellatione constituitur in mora, nam dies interpellat pro homine, *Laym. dicto loco. n. 10. Nav. in manuali. c. 17. sub n. 211.*

Quer. II. An, & quando ratione periculi a- 2
mitenda sortis, seu summæ capitalis mutuatae possit aliquid exigì? Plurimi DD: tam Recentiores, quam veteres sentiunt, res suas exponere periculo ob gratiam alterius esse pretiosissimum, cum nemo teneatur gratis pro altero

tero curas suscipere, & res suas jactare, proinde creditorem citra iniquitatem posse aliquid pro hoc periculo exigere, si illud subeat mutuando debitori, & debitor vel non velit, vel non possit dare pignora, aut fidejussores in securitatem debiti, *Leß. libro 2. c. 20. dubio 13. Covar. Arrog. Major. & alij apud Salas tract. de usur. c. 22. n. 33.* ejusdemq; sententiæ dicitur esse *D. Thom. opus. de usur. c. 10.* Qua ratione etiam sustineri posset talis contractus, si quis alicui det centum florenos eo pacto, ut si sacerdos factus fuerit, & beneficium obtinuerit, restituat centum & decem florenos, sin minus, nihil teneatur restituere. Item si quis mercatori trans mare eunti mutuet centum ea lege, ut si salvus redierit, reddat 120. si verò navis perierit, ipse vel ejus heredes nihil reddere obligati sint. Dummodo in his & similibus casibus verum & probabile periculum sit amittendæ sortis mutuatae, quodque periculum iudicio prudentum virorum tanti valeat, quanti id aestimat mutuator, & pro eo ultra sortem petit.

3 Verum contra hanc doctrinam pugnat expressus textus in *c. naviganti h. t.* ubi dicit Pontifex. *Naviganti, vel eunti ad nundinas certam mutuans pecunie quantitatem; pro eo, quod suscipit in se periculum recepturus aliquid ultra sortem, usurarius est censendus.* Diversi diversas excogitarunt hujus *cap.* interpretationes, ex quibus duæ mihi videntur præferendæ, Prima est, quòd in

in hoc textu omiffa fit particula, non & legendum: *usurarius non est censendus*, quod valdè arguunt verba fequentia, dum ibidem ftatim fubjungitur; *ille quoque, qui dat. 10. folidos, ut alio tempore totidem fibi grani, vini, vel olei menfura reddantur, quæ licet tunc plus valeant, utrum plus vel minus folutionis tempore fint valitura, verifimiliter dubitatur, non debet ex hoc ufurarius reputari.* Ecce hic in primis Pontifex per illam particulam collectivam, *ille quoque*, videtur inter hunc & priorem cafum paritatem facere, aliàs enim pofuiffet particulam aliquam adverfativam, v. g. *ille verò aut ille è contra*. denique in pofteriori cafu propter periculum minuendi valoris earum rerum quas mutuator loco pecuniæ ftipulatus eft fibi dari excufatur, ab ufura, ergo etiam & multò magis periculum amittendi totius capitalis ab ufura excufabit, ubi enim eadem eft ratio, eadem eft juris difpofitio.

Si verò alicui magis placeat fervare verba pro ut vulgariter in Corpore Juris ponuntur, is dicere potefl, fecundo, textum in *dicto c. naviganti*, accipiendum effe de eo, qui ut poffit aliquid ultra fortem lucrari, non vult aliter mutuari quam fub tali pacto recepti in fe periculi, hic propterea ufurarius faltem mentalis eft, quòd cogat mutuatarium pecuniæ indigum tale pactum fecum inire, qui fortaffis mallet ipfe periculum (quod fperat non ad eò magnum futurum) fubire, ne teneatur aliquid ultra fortem folvere. Ita hanc interpretationem

ex Syl. Medina & alijs adfert *Les. dicto. c. 20. n. 116.*

4 *Quar. III.* Quid sint *Montes pietatis*, & quare ratione ab usura defendantur? *R.* *Montes pietatis* in Italia & alijs etiam locis esse usitatos, & dici *araria* publicè constituta, ut ad ea indigentes quasi ad montem refugium habeant, ne magis ab alijs usurarijs opprimantur. Nam ex his *ararijs* sive *montibus* datur mutuuum indigentibus ea lege, ut pro mutuo pignus relinquere cogantur, & intra certum tempus recepto pignore pecuniam mutuam restituere, ac insuper exiguum aliquid adjicere: sin autem inter tempus præfinitum debitum solutum non sit, pignus vendi possit, ut detracta sorte, exiguoque illo adjecto residuum de æstimatione pignoris debitori restituatur.

Porro quia ut dictum debitor ex his *montibus* accipiens mutuuum tenetur præter sortem etiam aliquid saltem modicum adjicere, olim valde dubitabatur, an hoc institutum *montium* non esset usurarium censendum? sed Leo in Concilio Lateran: *sess. 10.* unacum ipso Concilio hos *montes* tanquam pium institutum approbavit concedens indulgentias adjuvantibus & erigentibus, pro ut in *Tom. 4. Concil. habetur.* Item Concilium Trid. *sess. 22. de reformatione c. 8. 9. & 11.* inter *pia loca* etiam *montes pietatis* numerat. Ratio verò, quòd isti *montes* usurarij non sint, ea redditur, quòd in ijs ultra sortem aliquid detur non tanquam lucrum ex

mu.

mutuo, sed pro sumptibus necessarijs ad montis
conservationem pro stipendio ministrorum,
qui montem administrant, & semper parati esse
debent ad mutuandum, ad pignora recipienda,
custodienda, pro libris rationum cæterisque
necessarijs.

Quar. IV. Quid sit pactum *antichryseos*, & an
citra usuram fieri possit? R. Antichrysim esse
pactum inter creditorem & debitorem, ut cre-
ditor tam diu pignore uti, & fructus ejus lucra-
ri possit, usque dum sibi pecunia mutuo data
à debitore restituatur. *Antichrysis*, enim græcè
significat *contrarium* sive *mutuum usum* rei scili-
cet in pignus concessæ pro usu pecuniæ mutuo
datae, *textus* & *DD. in l. si pecuniam. 33. ff. de*
pignoratitia act. & l. si is qui. 11. §. 1. ff. de pig-
noribus. de hoc igitur pacto magna est contro-
versia, an sit usurarium censendum? Enimverò
pro negativa (quam sustinet Alciatus *libro 2o*
d. c. 3. & alij apud Minsyngerum *Cent. 6. obser.*
71. & And. Gail. *lib. 2. obseru. 3.*) militant a-
liquot argumenta, primò, quòd pactum *anti-*
chryseos dissertè approbetur *in dicta l. si pecu-*
niam. & l. si is qui. item *in l. si ea. 17. C. de usuris.*
secundò *in c. 1. X. de feudis* dicitur, dominum
lucrari fructus ex re feudali sibi à vasallo oppig-
norata. Tertiò *in c. salubriter. 16. h. t.* decidit
Pontifex, quòd maritus pro dote uxoris sibi
debita accipiens à socero pignus lucretur fructus
hujus pignoris, & non teneatur, ob fructus
interim ex pignore perceptos minorem dotem
accep-

acceptare. Quartò nihil videtur continere iniquitatis, si creditor ex fructibus pignoris lucrum faciat propter culturam & curam, quam in illis ferendis & colligendis impendit, arg. *S. si quis à non domino. 35. Inst. de rerum divisione.* ubi dicitur, bonæ fidei possessorem ex re aliena lucrari fructus saltem consumptos propter culturam & curam, quam rei alienæ adhibuit. Quintò denique, si creditor emeret pignus pro ea summa, quam mutuare vult, cum pacto; ut pro eodem pretio liceret debitori quando-cunque placuerit redimere, validum esset pactum, & creditor haberet rem, ex eaque fructus perciperet, usque dum sibi à debitore pretium redderetur, *l. 2. C. de pactis inter empt. & vendit.* ergò si hoc licet creditori per pactum emptionis, licebit etiam per pactum *antichryseos*; vel enim utriusque est justum, vel neutrum, cum utriusque idem sit effectus, neque unâ viâ debeat permitti, quod aliâ prohibetur juxta regulam *84. juris in 6.*

Verùm contraria sententia & quòd pactum *antichryseos* regulariter usurarium reputetur, apud Theol. cum D. Thom. Caiet. Soto, & alijs, ac Juris Canonici interpretes hæcenus prævaluit teste Hen. Canis. *de usuris. c. 5. n. 15.* Paulo Lay. *dicto c. 16. n. 17.* quibus ad stipulatur Panor. *in c. 1. n. 2. h. t. & Covar. var. resolut. l. 3. c. 1. n. 3.* fundamentum est in *c. 1. & 2. h. t.* ubi apertè deciditur, fructus pignoris sine usura non cedere lucro creditoris, sed impu-
rag.

tandos esse in exonerationem sortis, quatenus deinde minor fors, seu minus capitale restituatur, quo plures fructus ex pignore percepti sunt. Etenim ut præcedenti §. dictum usura est, quidquid ex mutuo pretio æstimabile per pactum creditor lucratur, sed hic per pactum *antichry-* *fos* mutuo accedens lucratur fructus pignoris ergo &c. Huc etiam facit *lex. 1. 2. & 3. C. de pignoratitia actione*, ubi clarè constituunt Imperatores, ut *fructus pignoris in sortem imputentur*. Ita tamen hæc sententia declaranda est, ut fructus non possint cedere mero lucro creditoris. Secus autem si quosdam fructus velit retinere jure compensationis, scilicet ratione *lucris cessantis, damni emergentis, suscepti periculi, vel expensarum in custodiendum pignus, vel colligendos fructus factarum*, non enim dicuntur fructus nisi deductis expensis. *l. fructus. 7. ff. soluto matrimonio.*

Ad argumenta superius in contrarium allata responderi potest, & quidem ad primum, *l. si pecuniam. cum alijs citatis*, nihil relevare, eo quòd leges Civiles petmittentes usuras, ac usurarios contractus abrogentur per SS. *Canones. Clem. unica h. t.*

Ad secundum dicitur, speciale esse in feudo, ut Dominus ex eo sibi à vasallo oppignorato fructus lucretur per *d. c. 1. X. de feudis. & c. corquestus. h. t.* quod & idem de emphyteusi asserunt DD. dummodò intereà vasallo servitia, si quæ ex feudo præstare debeat, & emphy-

phy-

phyteutæ canon remittatur. Rationem verò specialitatis assignat Hostiensis & Panorm. *in d. c. i.* quòd hæc sit natura feudi, & emphyteusis, quam habet ex prima sui institutione, conventionem, vel consuetudine, cum enim in feudo & emphyteusi *directum* dominium maneat penes dominum, & tantum *utile* transeat in vasallum, & emphyteutam, per oppignorationem verò res tota revertatur ad dominum, videtur convenientius, ut ea potius ipsi domino, quam alteri fructificet.

Tertium similiter singulare est; quòd maritus ex re pro dote uxoris oppignorata fructus lucretur, idque ob compensationem *lucris cessantis*; nam si dotem ipsam haberet, ex ea fructus omnes lucraretur propter onera matrimonij, quæ subire debet, *l. dotis fructum. 7. ff. de jure dotium.* ergò cum istud justum lucrum fructuum dotalium ob dotem non solutam marito absit, meritò compensationem facit ex fructibus rei pro dote debita oppignoratae, prout idem facere posset creditor quilibet in pignore; si sua interesset ratione *lucris cessantis* vel *damni emergentis*, ut dictum.

Ad quartum respondet Henr. Canis. *de usuris. c. 5. n. 25.* quod sibi imputare debeat creditor, qui *culturam & curam* ex contractu illicito in rem alienam impendit, ut propterea idem creditor non *bonæ fidei*, sed *malæ fidei*, possessori sit potius comparandus, qui ob culturam & curam nullos procius fructus lucratur, sed

sed universos restituere tenetur. *l. certum. 22. C. de rei vindicatione.* & licet fortè creditor fuerit in errore juris putans, fructus pignoris posse ex pacto suo lucro acquiri, nihilominus sciendum est, errorem juris non prodesse, acquirere & lucrari volentibus, *l. juris. 7. ff. de juris & factis ignorantia.*

Ad quintum dicendum, inter emptionem pignoris cum pacto redimendi, & inter pactum *antichrysius* [magnam esse differentiam. Nam si creditor pignus emerit, deponitur qualitas *creditoris mutui, & pignoris*, & emptor efficitur *Dominus*, & fructus lucratur jure *domini* ex re sua. Et deinde re empta casu fortuito v. gr. incendio pereunte non potest amplius repetere pretium, quia res perit suo domino, *toto t. ff. de periculo & commodo rei vendite.* quæ omnia se aliter habent in pacto *antichrysius*, ubi creditor non efficitur dominus pignoris, & consequenter fructus percipit ex re aliena, atque pignore sine sua culpa pereunte nihilominus pecuniam mutuatam repetere potest. Interim licet emptio cum pacto redimendi ordinatio jure permissa sit, *d. l. 2. C. de pact. inter empt. & venditor.* & etiam *antichrysis* hoc pacto, sicut & alijs titulis, ex quibus justè aliquid ultra sortem exigitur, honestari possit, teste Laym. *in Theol. moral. lib. 3. tit. 4. c. 16. n. 17.* id tamen procedit, si omnia bona fide agantur, si nimirum res justo pretio vendatur: & creditor non sit solitus usuras exercere cogens debitorem pecuniæ indigum ad

MAN. PAKOCH.

VV

talem

talem contractum aliàs non mutuaturus. nam ex modicitate pretij, consuetudine fænerandi, & si rem intra certos annos non licuerit venditori redimere, aliquando emptionem cum pacto redimendi cenferi contractum *usurarium*, & præsumi tantùm fictam emptionem, in effectu autem esse mutuum cum lucro ex pignore, textus sunt *in c. ad nostram de empt. & vendit. c. 4. de pignoribus. l. 3. C. plus valere quod agitur &c.* & videri poterit Fachin. *l. 2. controu. c. 12.*

Similiter, si quis contenderet, antichrysum posse reduci ad aliquem contractum *innominatum*, *do ut des, facio ut facias &c.* concedo tibi usum mei prædij, ut mihi concedas usum tuæ pecuniæ &c. id fortassis transiret, si nihil in fraudem usurarum attentaretur, & contractus *innominatus* qui certam legem non habet, sed totus ex conventionem & *prescriptis* partium verbis dependet & regulatur, *L. 3 & seqq. ff. de prescript. verb.*) ita clausuletur, ut neutri parti gravis sit, & notabiliter, præsertim ratione periculi interitus, à mutuo differat, possunt enim contractus *innominati* naturam *nominatorum* assumere, *L. 5. ff. de prescript. verb.*

7 *Queritur V.* Utrum *Olla fortuna* passim in Germania usitata contineat usuram vel iniquitatem, si Exempli gr. aliquis pro sex crucigeris extrahat schedam signatam, & is qui præest ollæ, debeat ipsi dare rem valentem centum flor. écontra, si alius imponat 30. flor. & pro illis meras schedas vacuas recipiat?

Respon-

Respondeo, Ollam fortunæ satis probabiliter
ab usura, & iniquitate defendi posse; *ab usura*
 quidem, quia non intervenit contractus *ventus*,
 in quo solo propriè committi usuram superius
 in §. 1. diximus, etenim hæc olla fortunæ non
 immeritò ad contractum emptionis & vendi-
 tionis revocari potest, in quo pecunia pro pre-
 tio, & spes rei accipiendæ pro merce fit. prout
in l. nec emptio. 8. §. aliquando. ff. de contrabenda
emptione Aliquando, inquit jurisconsultus *sine re*
emptio intelligitur, veluti cum quasi alea (id est ca-
 sus, fortuna, vel eventus dubius) *emittitur, cum ca-*
ptus piscium, a vinum vel missilium emittitur, etenim
emptio contrahitur: etsi nihil incidit, quia spei em-
ptio est. & hinc qui v. g. à piscatore vel aucupe
 pro imperiali emerit, quod media die captu-
 rus est, tenetur solvere pretium, etsi nihil ca-
 ptum sit; & è converso piscator & auceps tene-
 tur tradere, quod cepit, etsi longè pluris æsti-
 metur. *Ab iniquitate* quoque defendi potest *olla*
fortunæ. dummodò de cætero fraudes in signa-
 tione, impositione vel extractione schedarum
 non committantur: quia in ea pretium non me-
 timur secundàm valorem rei extractæ, sed jux-
 ta spem & incertitudinem lucri vel damni. Ve-
 rum licet *olla fortunæ* in se & cæteris paribus nec
usuraria nec iniqua sit, quia tamen non longè
 abest à *lusa alearum*, qui prohibetur *in toto tit.*
de aleatoribus. & multæ circa eam fraudes com-
 mitti possunt, atque curiosi pecunias prodigunt,
 illi verò, qui erigunt ollam, pecunias extra civi-
 tatem

tatem & Provinciam avehunt, ideò à prudentibus Magistratibus non semper tales ollæ tolerantur.

8   *Quæritur VI.* Utrùm usuram committat, qui rem cariùs vendit propterea, quòd pretium non statim numeretur, sed ejus solutio in aliud longius tempus differatur? *R.* cum Panorm. & alijs in *cap. in civitate. 6. h. t.* talem contractum in foro quidem externo rariùs cenferi nomine *usurarium*, cùm non sit formale mutuum, in quo solo propriè usura committitur, in foro tamen interno sæpiùs esse *usuram*, eò, quòd hæc venditio saltem in effectu & implicite contineat in se mutuum, & venditor cenfeatur *brevi manu* pretium emptori usque in tempus solutioni destinatum sub usuris credidisse & mutuassee. sicut tamen aliàs in mutuo propter *lucrum cessans* vel *damnum emergens* potest aliquid ultra fortem accipi, ita etiam in hoc venditionis contractu poterit venditor rem pluris æstimare, si sua intersit pretium non statim persolvi. Et præterea si dubium sit, an res vendita tempore solutionis sit plus vel minùs valitura, & venditor non fuisset eam priùs venditurus nisi in singularem gratiam emptori, propter istud dubium etiam venditor ab usura excusatur in *dict. cap. 6. & cap. ult. vers. ille quoque. h. t.*

9   *Quæritur VII.* An usurarius, vel illicitus sit contractus, si quis alienum debitum, nomen, seu Chyrogaphum emat, aut sibi cedi faciat pro minore quantitate, quàm in se contineat, v. g. si pro debito 1000. flor. numeret 600. ? *R.*

R. Imprimis satis tum jure, tum usu receptum esse, credita seu (ut jurisperiti appellant) *Nomina & Chyrographa* tanquam mercem idoneam posse in contractum emptionis deduci etiam invito debitore. *L. nominis. 3. C. de hereditate vel actione vendita. L. 1. C. de novat.* dummodo sint debita *liquida*, nam alienas lites & debita illiquida seu controversa & litigiosa emere se verè in jure prohibitum est, *tex & interpp. in l. per diversas. & l. ab Anastasio. C. mandati. t. t. C. de litigiosis. Pan. ad c. fin. X. de alien. judic. mut. caus. facta. Wesenb. ad tit. ff. de hered. vel act. ven.*
 Et quidem si in ejusmodi debitis ambigua (de facto, non de jure) aut difficilis sit executio solutionis, ita ut pecunia sine molestijs, vel sumptibus à debitore acquiri non possit, vel si in favorem venditoris expositum pretium potuisset emptor aliorum cum majori lucro applicare, & sic *lucrum cessans*, vel *damnum emergens* cum tali emptione concurrat, omnes consentiunt, quòd debitum arbitrio boni viri consideratis omnibus circumstantijs possit etiam longè minoris emi, quàm in se contineat.

Verùm si debitum facilè obtineri possit, nec propter pretium aliquid *interfit* emptoris, non est una omnium sententia, an tale debitum minoris emere liceat? R. Esse distinguendum, an facilitas solutionis proveniat ex qualitate ipsius debiti, ut quia debitor semper paratus est illud solvere; vel an tantùm ex qualitate emptoris, ut quia is ex speciali Principis gratia, vel alio singulari

gulari medio solutionem obtinere potest, quæ aliàs ægrè obtineretur.

Primum casum magis speculativum, quàm practicum censet Card. Lugo de *7. & 7. tom. 2. disp. 36. sect. 7. §. 1. n. 96.* quòd vix contingat debitum emi sine omni difficultate exactiois, periculo, vel interesse. si tamen contingeret, ut v. g. creditor pecuniæ indigus ob repentinum discessum, vel aliud repentinum accidens mox à debitore habere non posset, ideòque alteri pro parata pecunia suum creditum liquidissimum venderet, ipse putarem tutius fore in conscientia, non licere tale debitum minoris emere, sicut cum Medina, Sylv. & alijs docet Lessius de *7. & 7. lib. 2. cap. 21. n. 71.* nam inter mercem & pretium debet esse æqualitas, non est autem æqualitas si v. g. pro 100. dentur 90. & aliàs multæ usuræ palliari possent, si usurarius diceret, se nolle mutuare, velle autem ab illo, qui mutuum petit, emere chyrographum 100. flor. pro 90. & sic in effectu nihilominus 10. pro 100. lucraretur. Non est tamen omninò erroris damnanda altera sententia, quæ concedit aliquanto modicè minus pretium dari: quòd communi hominum æstimatione minus valere censeatur pecunia futura, quàm præsens, sicut minus est, actionem habere, quàm rem, *L. minus. 250. ff. de R. l.* neque emptio sine omni proflus commodo celebrari solet. *Innoc. & Pan. int. in civitate. de usur. Nav. in Man. c. 17. n. 230.*

In secundo casu, quando facilitas solutionis

per

per accidens provenit ex persona emptoris, existimat Less. *d. l. n. 76.* & Molin. *de 7. & 7. tr. 2. disp. 361.* posse debitum emi extra injustitiam secundum illam æstimationem, quam consideratâ difficultate solutionis communiter apud alios & in foro habet, illud enim justum rei pretium censetur, quo communiter apud homines æstimatur. sicut in simili, qui gemmam sine omni suo labore & sumptu inventam aut donatam accepit, potest absque injustitia eam tantum vendere, quanti communiter solet vendi ab ijs, qui similes gemmas magnis sumptibus conquirunt. fatetur tamen Lessius sæpè peccare tales emptores saltem contra charitatem (quod etiam grave peccatum est, quamvis ordinariè ad restitutionem non obliget) si miseris & indigentibus hominibus non majus pretium persolvant, cum ipsi nonnunquam ingens lucrum reportent. Item Officiales Principum, qui se in solutionibus debitorum difficiles exhibent, & ita indirectè cogunt creditores ad sua debita viliori pretio vendenda, quæ ipsi coëmunt, haud dubiè graviter contra justitiam peccant, & ad restitutionem obligantur. *Less. d. l.* si enim possunt sibi solvere, poterunt utique & alijs, quibus ex justitia debetur. & si creditores velint ultrò propter publicam necessitatem aliquid remittere, profectò justius est, ut illa portio remissa accrescat ærario Principis pro publico bono, ne subditi gravioribus contributionibus onerentur.

Quid ergò, si creditor velit suum creditum

minoris vendere, poteritne ab ipso debitore, si-
 ve Princeps sit, siue alius, minori pretio emi? R.
 Si debitor ipse sit causa difficilis solutionis, uti-
 que sine iniquitate & onere restitutionis emere
 minoris non poterit, secus verò, si propter ino-
 piam aut alium casum totum solvere nequeat,
 tunc enim non apparet, cur debeat esse deterio-
 ris conditionis, quàm quilibet alius extraneus,
Nav. d. l. Less. d. l. n. 70.

Advertendum tamen, si in præmissis casibus,
 & juxta dicta aliquid contra charitatem vel ju-
 stitiam peccetur, hoc peccatum non statim esse
 reducendum ad usuras, & usurarum pœnas,
 quia in *emptione*, & non in *mutuo* committitur
 per tradita superius §. 1. n. 2. nisi in fraudem
 usurarum mutuum tali aliquo contractu pal-
 lietur.

10 *Queritur VIII.* Quid sit *contractus censualis*,
 an & quando *usurarius* judicandus? *Census* ve-
 teri jure Romano à *censendo* seu æstimando di-
 cebatur æstimatio patrimonij subditorum, unde
 tributum Cæsari vel Magistratui solvere tene-
 bantur, *l. forma. ff. de cens. l. 2. & 3. C. eodem.*
 sed & ipsum quoque tributum *census* vocabatur
 juxta illud *Matth. 22. licetne censum dare Cæsari*
&c. de jure verò Canonico & ad propositum
census vel *contractus censualis* est jus per emptio-
 nem aut similem contractum acquisitum redi-
 tus annuos ex re, vel industria aliena provenien-
 tes percipiendi. Dico, ex re vel *industria*. Nam
census dividitur in *realem* & *personalem*. *Realis*
cen-

census est, qui fundatur super certa re una vel pluribus. e. g. si à Titio eman jus percipiendi illos redditus, quos ipse annuatim ex domo vel prædijs suis percipit, quare hic census cum realis sit, & rei inhærens comitatur rem ad quemcunque possessorem deveniat, sicut servitus ad aliud onus reale.

Personalis census est, qui fundatur super certa persona, quæ se obligat ad annuam pensionem, non tam respectu certæ rei, quàm potius respectu lucri acquisiti ex propria industria, puta si illa persona exerceat negotiationem, opificium aut artificium; nisi quod subinde ad debiti securitatem certus fundus hypothecæ subjiciatur, non tamen cum jure, ex illo fundo fructus percipiendi.

Uterque census tam *realis* quàm *personalis* plerumque solet habere pactum *redimendi*, ut scilicet ille, qui census ex re vel industria sua vendidit, possit hunc census rursus redimere, si emptori pretium pro venditione census acceptum denuò restituat. Imò frequenter census ex *utraque parte redimibilis* constituitur, ita ut non tantum venditor possit restitutu pretio census redimere, & se vel res suas ab hoc onere liberare, sed etiam ipse emptor possit venditori rursus jus suum cedere, ab eoque pretium pro censibus datum repetere.

Verum quia talis contractus censualis prima fronte nihil videtur differre à mutuo sub usuris contracto, quia & in mutuo debitor mutuam

V V S

acce-

acceptum pro libitu restituere, & creditor illud repetere potest, interim usuræ annuæ & pensiones ex mutuo præstandæ sunt, idè inspicendum est, utrùm tales contractus censuales sine peccato usuræ sustineri valeant? Respondeo itaque *primò* censum *realem* ex parte solius venditoris redimibilem esse contractum licitum & non usurarium, per expressam declarationem Pontificiam *in extravag. 1. & 2. de empt. & vend. inter com.* dummodo census eo pretio ematur, quod consuetudo loci vel Magistratus justum decrevit, prout consuetudine Germaniæ receptum, ut 5. floreni annui reditus emantur pro centum florenis.

Est etiam inter hunc *contractum censualem* & inter *mutuum* notabilis differentia, quæ ex communi DD sententia apertè colligitur in citatis extravagentibus, nam in *mutuo* bonis & facultatibus debitoris casu aliquo pereuntibus nihilominus pecunia mutuata cum usuris repetitur, at verò in *contractu censuali* seu emptione census *realis* si res, ex qua reditus annuus sive census emptus est, intereat, census quoque & facultas repetendi pretium interit.

Similiter si propter sterilitatem aut aliam causam res censualis non tantos fructus proferat, ut integræ pensioni sufficiant, non tenetur debitor seu venditor census totum censum solvere, nisi antecedentium aut subsequenitum annorum fertilitas talem sterilitatem compenset. Cujus ratio est, quòd hic contractus emptionis sit, emptione autem perfecta periculum in re emptione

contingens ad emptorem pertineat, *toto t. ff. de periculo & commodo rei vendita.*

Non etiam obstat, quod contra hunc contractum censualem objici solet, nimirum esse contra naturam pecuniæ & emptionis, ut una pecunia aliâ pecunia ematur, cum pecunia sit tantum pretium ad alias res comparandas; item emptionem esse tantum de præsentibus, in contractu autem censuali hinc & nunc nulla res præsens sit, quæ ematur. Nam dicendum est, in contractu censuali non emi pecuniam tanquam mercem, sed jus percipiendi pecuniam, prout etiam alia jura incorporalia rectè emuntur, & venduntur. Unde quia istud jus futuris temporibus percipiendi pecuniam statim tempore emptionis à venditore census conceditur emptori, ideo hoc respectu satis res empta præsens dici potest. Voluti & fructus in agris, partus ex animalibus in futurum nascituros jure vendi probatur *ex l. nec emptio. 8. ff. de contrahenda emptione.*

Quod si census *realis* non tantum ex parte venditoris, sed etiam emptoris, & sic *utrinque redimibilis* constituatur, adhuc tamen non improbabiler ab usura defendi potest. contractus enim ex conventionem legem accipiunt, *c. contractus. 85. de R. l. in 6.* & illæ differentie inter mutuum & talem contractum paulò ante enumeratæ adhuc permanent.

Verum quidem est, quod ex constitutione Caroli V. in Comitibus Augustanis facta sub titulo, *de usurarijs contractibus*, ad censum licitum requiratur, ut ejus redemptio non sit in arbitrio

empto-

emptoris, sed solum venditoris, nihilominus id intelligi potest, quod in foro externo nonaunquam ex tali pacto usura, & *palliatum mutuum* praesumatur, quae praesumptio non habet locum in foro interno, si omnia bona fide agantur, & periculum intereuntis rei censualis penes emptorem maneat. praeterea similes condiciones quatenus ea prohibent, quae juri naturali non adversantur, non ubique esse receptas, asserit Paul. Laym. *in Theol. mor. lib. 3. tract. 4. c. 18. sub n. 6.* Attamen in loco ubi non esset consuetudo censum utrinque redimibilem constituere, tutius foret a tali contractu abstinere propter illam fori externi praesumptionem, & scandalum aliorum, ac periculum usurariae intentionis.

- 11 Respondeo II. Censum quoque *personalem* praesertim a solo venditore redimibilem (probabiliter etiam utrinque redimibilem per ea quae mox de censu reali diximus) ab usura plurimi DD. defendunt. Si enim aliae praestationes solum per sola personae industria constitui possunt, prout fit in tributo Magistratui solvendo, in decimis personalibus, in contractu societatis &c. non apparet ratio, cur idem censu *personali* fieri nequeat, cum de aequivalentibus idem sit iudicium. *L. ultimâ ff. mandati.* Differt autem hic contractus a mutuo, I. Quod constitui non possit, nisi cum tali persona, quae ex tua industria lucrum facit. II. Si ex causa persona censualis lucrum facere amplius non valeat, pensiones quoque annuae amplius non solvantur. III. Si census

ex

ex parte solius venditoris redimibilis sit, iterum differt à mutuo, quia mutuum non tantum debitor sponte solvere, sed etiam creditor ab invito debitore petere potest.

Imò non desunt magni nominis DD. qui censum *personalem* & *realem* constitui posse affirmant cum pacto *affecurationis*, ut nimirum venditor suscipiat in se periculum interitus, & re censuali pereunte, vel lucro ex industria personæ sine culpa ejus cessante, venditor non quidem annuos census persolvere, sed tamen capitale seu pretium census restituere teneatur. dummodò hæc obligatio venditoris ipsi aliquo modo compensetur scilicet pretium census augendo, vel, quod in effectu idem est, minorem censum exigendo. Ita namque in alijs contractibus aperto jure concessum est, ut contra naturam contractus periculum ex speciali pacto ad alterum pertinere possit, puta in commodato ad commodatarium, in deposito ad depositarium, *c. unico. de commodato. l. 1. ff. de positi*. Verùm contra hunc censum *personalem*, & pactum *affecurationis* adducitur Bulla Pij V. quæ incipit; *Cum onus Apostolicae servitutis*, cui tamen similis responsio aptari potest, quæ superius circa constitutionem Carolinam data est. Prolixius hanc materiam *de censibus* tractat Laym. *d. l. c. 18.* & Cov. *variarum resolut. lib. 3. c. 7.* Heint. Canis. *de usur. c. 11.* Lessius *de 7. & 7. lib. 2. c. 22.* aliique apud eos citati.

Quæritur VIII & *ultimò*, quid sit *Cambium*, 12
& quo

& quo titulo ex eo lucrum acquiri possit? Negotiatio ista pecuniaria, quæ *cambium* dicitur passim nota & usitata nihil est aliud, quam permutatio pecuniæ pro pecunia, in qua ille qui rogatur, ut pecuniam commutet, *campfor*, ille verò qui rogat & ad cuius gratiam pecunia commutatur *Campsarius* appellari solet; prisco enim vocabulo *cambire* vel *campfare* idem quod *permutare* significabat, sicut ex Prisciano refert Cov. de collatione veterum numismatum. c. 7. n. 4. Licet verò etiam in *mutuo* pecunia pro pecunia detur, id tamen non sit causa permutationis, neque statim tempore contractus in *mutuo*, sicut in *cambio* pecunia unius datur pro pecunia alterius, sed solus creditor numerat pecuniam, ut in futurum vel eandem, vel aliam ejusdem generis, & bonitatis recipiat, cum ergò *cambium* à *mutuo* differat, consequens est, quòd lucrum ex *cambio* quæsitum nomine *usurarum* censeri non debeat, nec *usurarum* pœnis subjaceat. videamus tamen breviter, ex quibus causis aliquod lucrum citra iniquitatem ex *cambio* percipiatur.

Est autem præsciendum, *cambium* dividi in *manuale* sive *minutum*, & in *cambium locale*. *Cambium minutum* seu *manuale* dicitur, quando pecunia unius formæ aut materiæ permutatur cum pecuniâ alterius formæ aut materiæ v. g. crucigeri aut sestertia pro taleris, vel aureis, moneta Germanica pro Italica, Hispanica &c. dicitur *minutum*, quia plerumque minor moneta commutatur pro majore, & *manuale*, quia sta-

tim in eodem loco & tempore de manu ad manum vicissim pecunia numeratur.

Locale cambium est, quando pecunia præsens commutatur cum pecunia stante in alio loco, quod cum ordinariè per litteras fieri soleat, per quas campfor mandat suo correspondenti, ut câplario certam pecuniæ quantitatem, quam ipse campfor jam hîc v. g. Salisb. accepit, numeret Romæ, ideo etiam *cambium per litteras* appellatur. Idque præcipuè ob utilitatem itinerantium inventum est, ne cogantur pecunias cum magno periculo & incommodo secum continuè deferre.

Porro in *cambio minuto* si v. g. aurei pro crucigeris commutandi sint, solent campfores aliquid auctuarij loco exigere, & frequenter pro quolibet aureo sestertium vel grossum. causas hujus exactiois DD. aliquot allegant, prima est locatio operæ & obsequij, siquidem campfor debeat semper paratas habere diversi generis pecunias, quemlibet ad cambium in suam domum intromittere, inde se & famulos hujus negotij expectos alere. quod maximè procedit circa campfores, quibus obligatio tale cambium exercendi pro publica hominum utilitate à Magistratu imposita est. secunda causa, est *lucrum cessans* vel *damnum emergens*, ut si campfor propulerat nummos aureos alio deferre ubi plures valent, & alibi merces emere, ubi aliâ monerâ longè cariùs emuntur &c. Tertia, puritas materiæ, quia communi hominum judicio imperialis vel ducatus purus nihil habens de cupro admix-

admix-

admixtum pluris æstimatur, quàm moneta im-
 pura. Nec obstat, quod quidam opponunt, æ-
 stimatione materiæ non esse in potestate subdi-
 torum, sed Principis monetam cudentis. Nam
 respondetur nummos alio modo æstimari à
 Principe, & alio à subditis: à Principe quidem
 nummi *formaliter* considerantur, ut nummi
 sunt, & quatenus mensura rerum venalium, &
 solutionis debitorum: à subditis verò in cam-
 bio, & commutatione *materialiter*, & ut res sui
 patrimonij, quæ in se meliores vel deteriores
 sunt. Hinc etiam pro quarta causa assignant anti-
 quitatem, raritatem, commoditatem conser-
 vandi, numerandi, vel deferendi monetam.
 Quinta demùm esse potest, usus seu expendibi-
 litas, ut si in aliquo loco commutentur nummi,
 qui possunt ibi expendi cum ijs, qui expendi non
 possunt, isti enim cum non habeant ibi pretium
 vel valorem, minoris æstimantur.

Sed & *in cambio locali* campsores aliquod lu-
 crum facere consueverunt, ita ut si in exemplo
 campfarius hinc Salisburgi numeraverit campfori
 centum imperiales, Romæ tantùm accipiat no-
 naginta quinque, & quinque cedant lucro
 campforis.

Hoc verò lucrum dummodò usitatum in ali-
 quo loco cambij modum, qui communi homi-
 num æstimatione non reputetur iniquus, non
 excedat, communiter defendunt DD. Inpro-
 priis enim campsores pro itinerantium utilita-
 te solent ad hoc operas suas locare, famulos &
 ser-
 2
 3
 4
 5
 6
 7
 8
 9
 10
 11
 12

scribas alere, libros rationum tenere, aliosque sumptus facere. Deinde campfor virtualiter saltem transfert pecuniam de loco ad locum, & liberat campforium ab onere, sumptibus, ac periculis, quæ ipse in transferenda pecunia subire deberet, quod obsequium merito pretio æstimabile censetur. Plura de cambijs videri poterunt apud Less. de 1. & 1. lib. 2. cap. 23. ubi difficultates plerasque circa cambia satis exactè pertractat.

§. III.

De Restitutione & Pœnis Usurarum.

SUMMARIÆ.

1. *Obligatio restitutionis incumbit usurarijs etiam mentalibus.*
2. *Cur & an non idem in Simonia mentali.*
3. *Jure Can. etiam heredes tenentur restituere.*
4. *Excusatio à restitutione.*
5. *Res empta ex pecunia usuraria, non est restitutioni obnoxia nisi deficientibus alijs medijs.*
6. *Contra tertium possessorem non datur actio.*
7. *Alia pœna usurariorum.*
8. *Parochi sine judicio ordinarij non debent aliquem usurarium condemnare.*
9. *Oblationes quando recipienda ab usurarijs.*
10. *Ad sepulturam non recipiuntur nisi præstita satisfactione, vel cautione.*
11. *Nec testamenta eorum valent.*
12. *Jurium imperiti, qui juxta communem modum sub nomine mutui accipiunt aliquid ultra*

MAN. PAROCH.

XX

tra

tra sortem, qualiter frequenter ab usura excusari possint.

Sicut quilibet iniquus rei alienæ detentor ad restitutionem tenetur, nec absolvitur peccatum, nisi restituatur ablatum, *c. peccatum. de R. I. in 6.* ita etiam usurarij ante omnia cogendi sunt ad restitutionem eorum, quæ per usuras contra jus naturale, divinum & humanum acquisiverunt. Et cum usura rapinæ instar sit, *c. si quis usuram. 14. q. 4.* idè usurarij in utroque foro tam interno quàm externo ad restitutionem adigi debent. In foro tamen externo non aliter quis ad restitutionem ceterasque usurariorum pœnas condemnandus est, quàm si fuerit usurarius manifestus, scilicet per rei evidentiam, confessionem judicialem aliasve legitimas probationes convictus; Ecclesia enim & alij iudices externi non judicant de occultis, ne quandoque innocentes pro nocentibus puniantur, *c. cum tu. 5. h. t. l. ultima C. de probationibus.* In foro autem interno nullâ opus est probatione, sed sua quemque conscientia arguit. Hinc etiam non tantùm realis usura, quæ aperto usurario pacto commissâ est, sed & sola *mentalis* in conscientiæ foro ad restitutionem obligat, per textum & DD. in *c. consuluit. 10. h. t.* dicitur autem *mentalis* usura, quando creditor non fuisset aliter pecuniam daturus indigo debitori, nisi ipse debitor vicissim vel sine omni pacto externo, vel ex pacto aliquo simulato, & quo ad externam speciem non usurario,

rario, lucrum creditori concessisset. Exempla desumi possunt ex §. 1. versiculo Dico quarto. & ex §. 2. q. 2. & secundâ interpretatione, c. *naviganti*, & ex eodem §. 2. q. 4. in responso ad quintum argumentum.

Verùm hic non levis est difficultas, quare in *simonia mentali* sufficit solâ pœnitentiâ & dolore erga Deum illud peccatum expiare sine restitutionis obligatione, ut communiter tradunt Interpretes in c. *ultimo. de simonia*, & non similiter in *usura mentali*? Inter varias explanationes quas adferunt DD. illa videtur captâ facilior, quam refert Barb. in *dicto cap. consuevit. n. 4.* quod in *usura mentali* injuria fiat debitori qui invitus, & necessitate coactus solvit, in *simonia* verò *mentali* quæ sine expresso pacto fit, plerumque ille, qui pro spiritualibus aliquid temporale offert, non fit necessitate coactus. Imò si ponatur casus, ut v. g. Clericus in necessitate constitutus non possit aliter impetrare beneficium ad sui sustentationem, quam si liberalem oblationem faciat Episcopo, vel Patrono aliâ sibi non collaturo, tunc æquè restitutionem faciendam esse in *simonia* hæc *mentali*, quam in *usura mentali* non improbabiler docet Dominicus Sotus *de justitia & jure. lib. 9. q. 8. artic. 1.* neque etiam ex textu *d. c. ult. de simonia*, qui obscurior est, & diversas interpretationes admittit, contrarium evincitur.

Cæterum restitutio usurarum vel debitoris per usuras læsis, vel heredibus eorum, aut

in istorum omnium defectu pauperibus facienda est, *d. c. cum tu. §. h. t.* Ex aduerso quoque non tantum ipsi usurarij, sed etiam heredes eorum, usuras restituere tenentur. Quamvis enim de Jure Civili heres non teneatur ex delicto defuncti, nisi quatenus ex illo delicto ad heredem pervenit, & inde locupletior factus est, vel si is cum defuncto contestata fuerit, ut tunc non tam ex delicto, quam ex quasi contractu litis contestatae conveniatur, *L. unica. C. ex delicto defuncti, quemadmodum heres teneatur, &c.* De Jure tamen Canonico heres ad exonerationem conscientiae defuncti tenetur pro viribus hereditarijs omnibus illis satisfacere, quibus defunctus damnum intulit, licet ex illo damno hereditatis aucta non sit, *c. ult. de sepulturis. c. in litteris. de raptoribus.* Et cum haec res salutem animae concernat, & naturalis ratio suadeat, ut contra justitiam laesis damnum ex bonis ipsius laedentis compensetur, ideo hanc constitutionem Juris Pontificij etiam in terris Imperij observandam esse non attentata lege Civili, recte docet Henr. Canil. *de usuris. c. 7. sub n. 4.*

4 Ab hac tamen restitutione excusat notoria paupertas usurarij, vel heredum ejus, usque dum ad pinguiorem fortunam deveniant, *l. nam is nullam. ff. de dolo. & d. c. §. h. t.* Item si debitor ipsemet solitus sit usuras exercere, non audietur contra suum creditorem restitutionem usurarum petens, nisi & ipse prius alijs, cum

cum quibus usuras exercuit, restitutionem fecerit, nam frustra legis auxilium invocat, qui in legem peccavit, *c. q. i. frustra. h. t.*

Sed quid, si creditor ex pecunia usuraria domos vel prædia emerit, an hæc tanquam sua debitor vel heres ejus petere poterit sicut potuisset ipsam pecuniam usurariam? *R. de Jure rem non succedere in locum pecuniæ, propterea qui ex aliena pecunia etiam inscio vel invito Domino rem aliquam emit, sibi acquirit hujus rei dominium, non alteri, cujus pecuniæ fuerunt, nisi quod ei aliam pecuniam reddere teneatur; per textum expressum in l. qui aliena. 8. C. si quis alteri vel sibi. Et lege si ex ea. 6. C. de rei vindicatione.* Si tamen creditor non habeat alia media satisfaciendi debitori propter usuras, tunc cogetur talia bona vel in solutum dare, vel vendere, & de pretio usuras malè acceptas compensare, *d. c. 5. h. t.*

Quod si talia bona jam in tertium alienata sint, contra hunc tertium possessorem probabilius debitori nulla actio competit, non personalis, quia cum eo nihil contractum fuit: Nec etiam realis hypothecaria quia non habemus legem, quæ hypothecam in tali casu concedat, nisi fortassis debitor cum quo usura exercita, pupillus aut minorennis fuerit, qui aliàs in re ex pecunia sua comparata tacitam hypothecam habet, *l. idemque. 7. ff. qui potiores in pignore. vel Ecclesia, quæ Jure minoris utitur, c. 1. de in integrum restit. vel nisi alienatio in tertium*

facta sit in fraudem debitoris, cum creditor usurarius sciret se aliunde debitori per usuras læso satisfacere non posse, tunc enim res alienata revocabitur secundum ea, quæ traduntur in toto *t. ff. que in fraudem creditorum. Cov. variarum resolut. lib. 3. c. 3. sub n. 6.*

7 Præter obligationem restitutionis aliæ quoque pœnæ in usurarios constitutæ sunt, ut primò infamia Juris. *l. improbum fœnus. C. ex quibus caus. infam. irrogetur.*

Secundò privatio officij, & depositio in Clerico usurario, *c. 1. & seq. 14. q. 4.* poterit tamen Episcopus post restitutionem & peractam pœnitentiam cum tali Clerico dispensare, *c. at si Clerici. §. de adulterijs. de judicijs. Gl. in c. præterea. v. suspendas. h. t.*

8 Tertiò Laicos usurarios Episcopus excommunicare potest, & prohibere, ne eorum oblationes tanquam malè quæsità in Ecclesijs recipiantur, sub pœna ut Ecclesiastici tales oblationes recipientes ab officio suspendantur, & ad restitutionem acceptorum teneantur, *c. 3. & c. præterea. h. t.* quod tamen intelligendum est, si aliquis usurarius manifestus sit, aut tanquam usurarius in judicio convincatur, & si appareant illi, quibus per usuras damnum datum est, aliàs in dubio absque declaratione Episcopi à privatis Parochis nemo tanquam usurarius facillè proclamandus est, criminalia enim, quæ altioris indaginis sunt, & magnum præjudicium, ac pœnas juris secum trahunt,

nec

née Parochus, nec Decanus ruralis iudicare, sed ad Episcopum referre debet, *Tridentinum sess. 24. de reform. c. 20.*

Quòd si etiam nulli amplius existant debito-
res, vel heredes eorum, à quibus usuræ extor-
tæ sunt, tunc in horum defectu oblationes, ma-
ximè quæ in sustentationem pauperum ec-
dunt, faciendas & recipiendas esse habetur in
sæpè dicto *c. 5. h. t.* & insinuatur, *Luc. 16. c.* ubi
Christus dicit: *facite vobis amicos de mammo-
na iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in
æterna tabernacula.*

Quartò usurarij manifesti ad Ecclesiasticam
sepulturam non admittuntur, antequam usu-
ras pro modo & possibilitate facultatum sua-
rum restituerint, aut saltem cautionem de re-
stituendo præstiterint præsentibus illis, quibus
usuræ debentur, aut in istorum absentia co-
ram loci Ordinario, proprio Parocho, vel No-
tario, *c. 2. h. t. in 6.* imò in articulo mortis, &
casu necessitatis, quando Ordinarius loci, Pa-
rochus vel Notarius haberi non potest, quem-
libet Sacerdotem, qui tunc temporis à peccatis
absolvere potest, etiam idoneum esse ad reci-
piendam talem cautionem, ut eam postea re-
ferat Episcopo, docet *Syl. in verbo restitutio. S.
6. q. 1. & Navar. in Manuali. c. 13. n. 218.*

Quintò testamenta & ultimæ voluntates
usurariorum non valent, nisi ante mortem u-
suras restituerint, vel de restituendo idoneam
cautionem dederint, *d. c. 2. h. t. in 6.*

¶ 2 Demùm hoc loco notandum est, quòd homines rudes & indocti, qui ex sua pecunia lucrum, & pensiones annuas accipiunt juxta eummodum, quò alij viri honesti, & probi facere consueverunt, non sint facilè de usura condemnandi, quamvis ipsi non intelligant, quo Jure vel titulo tale lucrum sibi habere liceat, cùm enim lucrum ex pecunia varijs ex causis cohonestari valeat, ut propter lucrum cessans damnum emergens, implicitum pactum societatis, emptionem census &c. satis censerì possunt in bona fide, qui proborum virorum imitantes exemplum sibi proponunt, non aliter quàm justo, quo fieri potest, titulo lucrum ex pecunia quarere.

Imò licet indocti contrahendo utantur verbo mutui, vel germanicè *aufleichen* / nihilominus cùm non intentio verbis, sed verba intentioni deservire debeant, *c. secundo requiris. de appellationibus.* idè ex mente istorum, qui omni meliori modo, quo de jure fieri potest, contrahere intendunt, similes contractus in effectu non tam mutuum, quàm societas implicita cum pacto assecurationis (quod fieri potest si pro tali periculo assecurationis socio relinquatur majus lucrum, cum contractus ex conventionione legem accipiant) vel emptio census realis aut personalis judicari debent, præsertim quia apud Germanos ille terminus valdè generalis est, & omnem ferme concessionem significat, ita docet Lay. *libro 3, tractatu 4. c. 18. n.*

11. § 13. cum Less. Valen. & Majore ibidem ci-
 tatis. aliàs enim innumeri condemnandi forent,
 non tantùm Laici, sed & Ecclesiastici, qui sub
 nomine & titulo *aufleichen* ultra sortem seu ca-
 pitale annuatim 5. vel 6. pro 100. exigunt, nec
 lucrum cessans, nec damnum emergens, nec
 morale periculum interituri capitalis propter
 affecurationem pignoris & fidejussorum habent,
 & solum lucrum quærunt, *ne pecunia otiosa sit.*
 & sanè si iniquitatem non à verbis, & ab effe-
 ctu metimur, haud esset rationabile, indoctum
 qui sub nomine *mutui* vel *aufleichen* / accipit
 § pro 100. usurarium asserere, & doctum qui
 sub nomine *census* idem facit, absolvere. Me-
 minit tamen oportet, quod semper hæctenus
 monuit, multos contractus excusari posse, in
 quibus aliquid ultra sortem accipitur, si fiant
 cum eo, qui ex mea pecunia negotiatur, & hone-
 stum lucrum quærit, ut mihi hujus lucri partem
 tribuat, veluti in contractu societatis expresso
 vel implicito, in quo alter pecuniam, alter in-
 dustriam confert, contingit, aut si verè redditus
 annuos ex re vel industria habeat, quos sine dam-
 no suo vendere possit. Secùs autem, si con-
 trahatur cum debitore indigente, qui tantùm ad
 sublevandas necessitates suas mutuam pecuniam
 accipit, & si redditus ex rebus vel laboribus suis
 provenientes vendere non possit, debeat defectù
 necessariæ sustentationis pati, & paulatim pro-
 fus ad inopiam delabi cogatur, cum tali enim
 non est materia, vel merces, scil. lucrum aut re-
 ditus,

ditus, super quibus possit fundari emptio census, vel societas. Quòd si ab initio contractus habuerit ex re vel industria redditus, & hi sine culpa sua defecerint, hic defectus vel interitus ad emptorem census spectat, ut is censum exigere non possit, sicut etiam superius dictum. Caveant igitur divites, ne pro transitorio & plerumque ingratis heredibus relinquendo lucro animæ detrimentum patiantur, thesaurizent sibi potius thesauros in cælo, faciant Christianæ Charitatis erga indigentes officium, & adimplere studeant illam Christi sententiam Luc. 6. *Benefacite, mutuum date, nihil inde sperantes.*

Hæc demùm omnia ad laudem & gloriam Omnipotentis Dei, Deiparæ Virginis, S. Iosephi, S. Caroli, S. Benedicti, atque S. Ivonis, omniumque Cœlituum honorem dicta, S. Matris Ecclesiæ, & eiusque meliori Iudicio lubens submitto.

F I N I S.

IN.